

Položaj ribarstva u melioraciji poplavnog područja Gornje Posavine

Izgleda da će većina današnjih čitalaca ovih redaka ipak doživjeti likvidaciju »posljednje velike močvare« ako ne u Evropi, a ono sigurno u srednjoj Evropi. Naravno, radi se o poplavnom području Gornje Posavine na kojem se nalaze Lonjsko, Ribarsko, Mokro i Od-ransko Polje, koja vrlo često poplavljavaju. Poplave su inače veliki ekonomski problem u SR Hrvatskoj gdje danas još ugrožavaju više od 680 tisuća hektara od čega je najveći dio u slivu Save gdje se nalazi i 243 tisuće posve nebranjene površine, najvećim dijelom u Gornjoj Posavini na domak Zagrebu. To područje je nakon diskusija dugih oko 120 godina konačno došlo na red da se privede intenzivnoj poljoprivrednoj kul-turi i počne davati toliko nam potrebne količine hra-ne, a ujedno stanovništvo zaštititi od poplava.

U ribarskom smislu poplavno područje Gornje Po-savine bilo je od pamtivijeka veliko prirodno mrije-stilište na kojem su se svakog proljeća, nastupom poplava, mrijestile ribe iz bližeg i daljeg dijela Save i pritoka, posebno južnih i na taj način okolnom stanov-ništvu neznatno kompenziralo štete od poplava. O in-tenzitetu poplava ovisile su i količine riba koje su se mogle poslije loviti na samom poplavnom području a također u Savi i pritocima, jer »visina riblje« produk-cije otvorenih voda je »funkcija prostranstva plavnog terena, kao i obima i trajanja poplava« (St a n k o- v i ć). Još godine 1962 bilo je na tom području 230 re-gistriranih profesionalnih ribara uz znatan broj nere-gistriranih (krivolovaca) kojima je ribolov predstav-ljao određeno vrelo priloda.

Koliko nam je poznato na tom području nisu nikada vršena neka egzaktna ribarska istraživanja o bioproduktivnosti, strukturi i dinamici rasta riba, posebno o migraciji i sl, nego su u glavnom davane procjene i opisi stanja ribarstva. Tako je produktivnost tog područja u ribljem fondu 1960-tih godina ocjenjena na 1500 tona (M a r j a n o v i ć). Danas je situacija nepovoljnija zbog jake zagađenosti pojedinih dijelova poplavnog područja (česti su sporovi zbog trovanja riba), Sava sa pritocima je jako zagađena, riba ima sve manje pa je i manji dolazak riba na mriješćenje. Ujedno su već izvršeni prvi meliorativni radovi, pa je poplavno područje smanjeno, odnosno voda sa njega brže otječe. Naše je mišljenje da je današnja funkcija poplavnog područja Gornje Posavine kao prirodnog mrijestilišta obližnjih voda znatno smanjena. To se može indirektno zaključiti i po tome što se danas više u Kupi, Uni i Vrbasu ne nalaze kao nekad veće količine ribljeg mlada onih vrsta riba za koje se evidentno zna da se masovno mriješte na poplavnom području Gornje Posavine (šaran, štika i dr.). Pa čak ni nakon ove velike poplave godine 1972 kad su iz poplavljenih ribnjaka Pakračka Poljana i Končanica pobjegle velike količine riba. Ribe uglavnom nisu prelazile Savu, nego su ostajale na poplavnom području Gornje Posavine, gdje su za godinu-dvije bile polovljene. Vrlo su rijetki bili ulovi tih riba u desnim pritocima Save, jer je njena zagađenost sprječila normalno kretanje riba. Zagađenost je dosegla takve razmjere da do daljnega iz tih voda moramo napustiti lov riba (posebno konzumiranje!). Samo industrija SR Hrvatske ispušta godišnje preko 130 milijuna m³ zagađenih otpadnih voda, među kojima ima i vrlo otrovnih materija od teških metala, cijanida pa sve do kancerogenih spojeva, što za sada nekako teško izlazi u javnost iz stručnih krugova.

Međutim idejni projekti na temelju kojih će se vršiti zahvati na poplavnom području Gornje Posavine u glavnom su već završeni pa se postavlja pitanje kako će se rješavati problemi ribarstva tog područja i kakvu funkciju će ono imati nakon melioracije. Prije svega treba konstatirati jednu činjenicu s kojom se teško mire oni koji ne žele shvatiti da je cijeli, ne samo vodeni ekološki sistem u stalnoj vrlo jakoj dinamici, posebno posljednjih 100-tinjak godina zbog svakodnevnih intervencija čovjeka. Činjenica se sastoji u tome da **razvoj intenzivne poljoprivrede isključuje ekstenzivno ribarenje** (kao privređivanje) tamo gdje se oba načina privređivanja nađu na istom području. To je zakonitost društvenoekonomskog razvoja s kojom se svakodnevno susrećemo i kojem će biti podređen i razvoj ribarstva na tada već bivšem poplavnom području Gornje Posavine. Nestanak poplavnog područja i zaštita od poplave je, naime preduvjet intenzifikacije poljoprivrede, a bez poplavnog područja nema većih količina riba. Prema tome sva razmišljanja o tome da to područje nakon hidromelioracije može i približno na raniji način vršiti svoju funkciju kao snabdjevač Save i pritoka s ribljim mladem je potpuno nerealno. Za to su potrebna potpuno drugačija, suvremenija rješenja o kojima treba još dobro promisliti. U stvari ona treba da budu rezultat jedne kompleksne ribarske studije koja će respektirati činjenice

da će se na tom području i životni uvjeti potpuno promijeniti. I to ne samo uvjeti za život riba nego i uvjeti za život obližnjeg stanovništva, koje je također aktivan faktor u ribarstvu. Ribarska studija o budućem ribarstvu Gornje Posavine morat će obuhvatiti i taj demografsko-sociološki aspekt. Bez toga je ona manjkava.

Studija treba, nadalje voditi računa o činjenici da u samom toku Save predstoje velike hidrološke promjene, koje će sprečavati migraciju riba. Naime, svjetski problemi energije povezani sa naftnom krizom za koju se realno očekuje da će biti sve veća, nameću ubrzanje nekih drugih energetske rješenja koja su do sada bila prilično udaljena. Najkasnije do konca stoljeća na Savi će se izgraditi 5 protočnih hidrocenrala (Podsused, Rugvica, Strelečko, Jasenovac, Šamac) od kojih su 3 neposredno u području Gornje Posavine uz jednu nuklearnu centralu (Prevlaka). Evidentno je da će ove HE spriječiti migraciju riba, dok nam je utjecaj NE na riblji fond za sada još potpuno nepoznat (barem u nas) a kontradiktorne informacije se kreću od onih koje govore da naše vrste riba neće moći živjeti nizvodno od takvih objekata do onih da uopće neće biti posljedica, čak štoviše da će se ribe bolje razvijati zbog povoljnije temperature, čišće vode i sl. Očito je da moramo pričekati na početak rada NE Krško pa da vidimo na čemu smo.

Nadalje je za ribarstvo važna činjenica da melioracija tog područja predviđa i izgradnju nekoliko retencija, velikih vodenih bazena na najnižim točkama područja, gdje će se voda nalaziti stalno. Svrha je tih retencija da u slučaju nadolazeće poplave prime veliki vodni val i na taj način spriječe moguće štete od poplave. Te retencije su lokaliteti gdje će se ubuduće uzgajati ribe, ali ne stihijski kao do sada nego u skladu i vjerojatno pod kontrolom ribarskih stručnjaka uz primjenu tada važeće tehnologije. Već je sada potrebno odrediti osnovnu namjenu tih retencija, jer o tome ovise neki investicioni zahvati.

Postoji jedno mišljenje da će buduće retencije vršiti i nadalje funkciju prirodnog mrijestilišta u koje će svakog proljeća dolaziti spolno zrela riba posebnom ribljom stazom iz Save i pritoka, izmrijestiti se i — kao i do sada — poslije mriješta vratiti se natrag s jednim dijelom mlada u Savu, kroz tu istu ili neku drugu ustavu. No, veliko je pitanje da li će se riba tako htjeti ponašati. Sigurno je da će izgradnjom HE na Savi znatan dio migracionih kretanja riba biti prekinut odnosno drugačije usmjeren ili će se ribe mrijestiti na prvom prikladnom mjestu. Barem ove koje žive u Savi se većinom tako ponašaju.

Drugo mišljenje polazi od činjenice da se gospodarenje ribljim fondom vrši u tzv. ribarsko-gospodarskim cjelinama i da je za onoga tko gospodari jednom takvom cjelinom (na pr. jednom retencijom u Lonjskom Polju) znatno prihvatljivija solucija da riba nikamo ne migrira nego da ostaje u toj retenciji. U tom slučaju će se organ koji tom cjelinom gospodari i brinuti za unapređenje ribarstva, a ne da on poduzima konkretne mjere a drugi se time koristi. Takav altruizam nije realno očekivati u našem ekonomskom si-

stemu, on nije čak ni opravdan i ne postoji nigdje gdje se može spriječiti. Organ upravljanja retencijom će radje višak izmriještenog mlada izloviti i prodati drugom korisniku nego da svjesno otvori ustavu i dozvoli migraciju mlada i odrasle ribe. A da se u takvoj retenciji može postići optimalno gospodarenje ribljim fondom, to je stručnjacima poznato i na svakom konkretnom slučaju će se rješavati gospodarskom osnovom. Takvo stajalište (zaokruženih ribarsko-gospodarskih cjelina) zauzeo je već Institut za ribarstvo u nekim svojim ranijim radovima.

Bit će točan prigovor da retencije služe za prihvata i neutralizaciju poplavnog vala za koje vrijeme će ustave svakako biti otvorene i riba slobodno migrirati. No to se ne događa svake godine, ne mora se dogoditi ba šu vrijeme migracionog kretanja a i pitanje je koliko će ribe u stvari migrirati. U tom pravcu će biti potrebna naknadna istraživanja.

Očekujemo, dakle brze hidrološke a i druge promjene u slivu Save, uzrokovane hidromelioracijama i izgradnjom nekoliko HE. Povoljna je okolnost da ovom prilikom postoji obaveza a i dobra volja investitora da se paralelno počne rješavati i ribarska problematika, jer je očito da će se zbog hidroloških promjena potpuno promijeniti i uvjeti za ribarstvo. Do sada su se prilikom sličnih zahvata na vodama vrlo rijetko para-

lelno rješavali i ribarski problemi, pa su oni u pravilu bili zanemarivani. Kao obaveza to postaje tek u novije vrijeme. Naravno, nakon izgradnje objekata naknadni zahtjevi za rješavanjem ribarske problematike u pravilu nisu bili uvažavani, jer za to nije bilo ni predviđenih sredstava pa su često puta nastale nepopravljive štete za ribarstvo. Nadamo se, da će se to ovom prilikom izbjeći.

LITERATURA

1. Bauer, J. i sur.: »Razvoj i perspektive ribnjačarske proizvodnje u dolini Save«, 1975.
2. Habeković, D. i sur.: »Utjecaj vodnih stepenica Đurđevac i Barč na rijeci Dravi na ribu i ribarsko gospodarenje«, 1976.
3. Konceptija gospodarenja vodama na području SR Hrvatske u srednjeročnom razdoblju od 1981 do 1985 godine — informacija Izvršnog vijeća Sabora SRH, 1979.
4. Marjanović, J.: »Stanje, problemi i perspektiva ribarstva otvorenih voda Gornjeg Posavlja«, 1963.
5. Pažur, K.: »Ekonomika slatkovodnog ribarstva Jugoslavije«, 1966.
6. Pažur, K.: »Perspektive i politika privrednog ribolova na otvorenim vodama«, 1963.
7. Stanković, S.: »Ekologija životinja«, 1962.